

DİL-MİLLET İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA TÜRKÇEYİ BİLGİDEN BİLİNCE KONU EDİNEREN ŞİİRLER

Kemal EROL*

Öz: Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan en gelişkin vasıtaların başında yer alır. Birey-toplum-evren arasında bir köprü vazifesini üstlenen dilin yeryüzündeki faaliyet alanı, ilk insanla birlikte kurulmuştur. Tarih boyunca milletlerin devamlılığını sağlayan en temel kültürel miras, dil olmuştur. Türkçe, dünya dilleri arasında üstün ifade kudretini gösteren yazılı belgeleryle tarihsel varlığını kanıtlamış bir dildir. Ait olduğu toplumun kültür, sanat ve medeniyetinin; inanç ve düşünce dünyası içindeki yaşayışının ifade vasıtası olmuş; Türk toplumunun insana, eşya ve evrene bakış açısını aks ettiren tarihsel kaynaklar vücuda getirmiştir. Son on asırlık tarihi gelişim seyri içinde baskın dillerin etkisinde yaşadığı büyük badireleri önemli ölçüde atlatan Türkçe, her geçen dönem tekamülünü daha da sağlamlaştırması başarabilmiş kurumsal bir dildir.

Yeni Türk edebiyatı içinde Türk dilinin zenginlik, güzellik ve inceliklerini; ses, şekil ve musiki ile ilişkisi bağlamında abengini ve ifade estetiğini eserlerinin konusu haline getiren; Türkçeyi millî duygularla sevmenin, her yönüyle koruyarak kullanmanın önemini belirten Türkçe sevdalı şairler, dil bayrağını şiirlerinin burçlarında dalgalandırmışlardır. Mehmet Emin Yurdakul, Ziya Gökalp, Kâzım Nâmi Duru, Ziya Osman Saba, Rıfat Ilgaz, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Fażıl Hüsnü Dağlarca, Ali Yüce, Cemal Süreya ve Mehmet Kıyat Türkçeye şiirleriyle övgü yağdıran şairlerdendir.

Bu çalışma, genel olarak Türkçeye övgü dolu şiirleriyle seslenen şairlerin dile verdikleri öne, şiir yoluyla dil bilincini oluşturma, dili sevdirmeye ve ona sahip çıkma yolundaki çabalarına ayna tutmayı amaçlamaktadır. Çalışmada Fażıl Hüsnü Dağlarca'nın Türkçe için kanatlanan "Türkçe Katında Yaşamak" adlı şiiri, okura vermeye çalıştığı dil bilinci açısından ağırlıklı olarak değerlendirilmiştir.

Anabtar Kelimeler: Dil Kavramı, Dil-millet ilişkisi, Türkçe, Türkçeye övgü şiirleri.

Poems Of Knowledge And Consciousness Of Turkish Language Within the Context of Language and Nation Relationship

Abstract: In Modern Turkish Literature, expressing the importance of loving Turkish language with the nationalistic feelings, protecting it with all aspects and using it as a symbol of nationality, Turkish poets, Turkish language lovers, who write poems with a theme on the richness, the beauty and the elegance of Turkish language and its rhythm in terms of sounds, forms and musicality as well as its aesthetics of expressions appreciated Turkish language – waved the flag of language-in their poems. Mehmet Emin Yurdakul, Ziya Gökalp, Kâzım Nâmi Duru, Ziya Osman Saba, Rıfat Ilgaz, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Fażıl Hüsnü Dağlarca, Ali Yüce, Cemal Süreya ve Mehmet Kıyat are the poets who intensely praised Turkish language with their poems.

This study aims to mirror the importance given to Turkish language by Turkish poets and their efforts to raise consciousness of Turkish nationality and to ingratiate and to protect Turkish language through their poems. In the paper, the poem "Türkçe Katında Yaşamak" ("To live at Turkish level") is predominantly resolved in terms of language consciousness it strives to give.

* Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Böl. Van / TÜRKİYE. E.Posta: lameklare@gmail.com ORCID No: 0000-0003-2234-3090

Key Words: *Language concept, Language-Nation Relationship, Turkish, Poems Praising Turkish,*

1. Giriş

İnsanoğlu, doğuştan beraberinde getirdiği aklı melekeler ve duygu bakımından diğer canlılardan üstün bir varlıktır. Bu üstün vasfını sürekli geliştirerek kullanan insanoğlunun her geçen asır diğer canlılara, eşyaya ve tabiata hâkimiyet kurma imkânı artmıştır. İnsanın bu üstünlüğü elde etmesini sağlayan ikinci önemli başarısı ise, edindiği bilgiyi paylaşacak dil gibi muazzam bir iletişim vasıtasını oluşturabilmiş olmasıdır. Zira düşünen ve düşündüğünü ifade etme ihtiyacını taşıyan insanoğlu, her şeyden önce anlamak ve anlaşılacak için dil gibi üstün bir bildirişim sistemini kurmuştur. Semavî dinlerin öğretilerine göre ilahî kaynaklı olmakla birlikte dil, insanlar tarafından inşası ve geliştirilmesi mümkün olabilen beşerî bir yapıdır ve bünyesinde işlevsel olarak pek çok tabii özellik barındırır.

“Dil” kavramı, öteden beri dilbilimciler tarafından çeşitli şekillerde tanımlanmış olsa da söz konusu tanımlar arasında birbirini hükmen boşa çıkaracak düzeyde bir farklılık söz konusu değildir. Aksine dile getirilen tanımların birbirini destekleyen benzerlikler bulundurmaması bakımından aynı noktada buluştukları görülür. Muharrem Ergin’in şu tanımı, dilin pek çok özelliğini barındırıyor olması açısından önemli bulunmuş ve dil bilimciler tarafından büyük bir beğeniyle kabul görmüştür. “Dil insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta; kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık; temeli bilinmeyen dönemlerde atılmış gizli anlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir” (1985: 3). Bu tanıma göre dil, asırlar boyu gelişerek meydana gelmiş sosyal bir kurumdur. Milleti birleştirme ve korumada etkin bir ortak mirastır. Başka bir ifadeyle dil, tabii ve sistemli bir anlaşma vasıtasıdır; millî kültürün aynası ve taşıyıcısıdır; toplumun kültürel değerlerini ifade etme aracı olarak birlik ve bütünlüğü oluşturmada etkin bir unsurdur.

Yeryüzünde her kavim anlaşmayı sağlamak için evvela kendi içinde bir iletişim sistemini, yani bir dil mekanizmasını geliştirmiştir. Bugün dünyada binlerce dilin varlığından¹ söz edilmesi de bunu göstermektedir. Her dilin ait olduğu kavim adıyla anılması, kavim nezdinde taşıdığı değerlerin göstergesi ve tasarruf hakkının gereğidir. Her toplumun benimsediği yaşam biçimini, edindiği inanç ve idealler manzumesini barındıran dili, tarih boyunca “kültür ve medeniyet değişmesi macerasını da aksettirmiştir” (Kaplan 1982, 60). Yazı dili kadar konuşma dili de geçmişe ayna tutma bağlamında yansıtıcıdır. Toplumlar, asırlar boyu geliştirdikleri dil ve bu dille oluşturdukları eserlerle ayakta kalabilmiştir. Dünyada bilinen diller arasında çeşitli sebeplere bağlı gelişen yakınlık ve benzerlikler görüldüğü gibi farklılıklar da mevcuttur.² Ural-Altay dil grubunda yer alan Türk dilinin ilk yazılı kaynakları 6-7. asra

¹ Yeryüzünde kaç dilin konuşulduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte bu sayının dünyada henüz yeterince incelenmemiş, konuşma dilinden yazı dili statüsüne yükselmemiş irili ufaklı diller dâhil 3000-3500 arasında olduğu düşünülmekte ise de, “*Ethnologue*, dünyada 6 milyarın üzerinde insanın 7 binden fazla dili konuştuğunu söyler” (Akt: Uzun, 2012: 121).

² Yeryüzündeki diller, gerek ses sistemi ve gerekse biçim yapısı ve söz dizimi bakımından bazı yakınlık ve benzerlikler gösterirler. Dilbilimciler, diller arasında görülen bu yakınlık ve benzerliğe göre tasnif ettikleri her gruba dil ailesi (dil akrabalığı) adını verirler (Ercilasun, 2013: 16). Dünya dillerinin “köken” (genetic) bakımından yapılan sınıflamasında Türkçenin Altay dil ailesi içinde yer aldığı ve “tipoloji” tasnifte de eklemeli dillerden olduğu görüşü, filologların üzerinde ittifakla birleştikleri bir tespittir.² Bu grupta yer alan diller arasındaki yakınlık ve benzerlik, kökenden ziyade yapısal temellere dayanır. Bu yüzden sınıflandırmanın

kadar uzak bir geçmişe dayanır. Türkçe yazılı vesikalar, hem Türk dilinin diğer dünya dilleri arasındaki yerini ve gücünü belirlemesi açısından hem de Türk kültür ve medeniyetini ispatlayan tarihî belgeler olması bakımından önemlidir. Söz konusu belgeler ışığında gelişip zenginleşerek büyüyen Türkçenin dünyada konuşulduğu ana ülke olarak Türkiye kabul edilmektedir. Pek çok dilin konuşulduğu Anadolu coğrafyası, çok sayıda farklı etnik kökene mensup toplumların yaşadığı, dolayısıyla yüzyıllar öncesine uzanan kadim kültürlerin, sanat ve edebiyatın canlı örneklerini koruyan ve yaşatan medeniyetler beşiğidir.

Bu çalışmada Türk dilinin ait olduğu millet açısından ne anlam ifade ettiği ve toplumun yetiştirdiği şairlerin şiirlerine hangi temellerde konu olduğu sorularına cevap aranacak; konuya ilişkin tespit edilen metinler üzerinde tarama ve inceleme metodu izlenecek; yazı, konu kapsamının genişliği dikkate alınarak “Türkçeye övgü” bakımından başat örnek metinlerle sınırlı tutulacaktır.

2. Dil-Millet-Sanat İlişkisi

Dil, her şeyden önce sosyal bir varlıktır. Bir duygu veya düşüncüyü, bir isteği ikinci bir kişiye / kişilere aktarmayı sağlamak için vardır. Başka bir ifadeyle dilin sosyal hayatta ilk ve en önemli görevi anlaşmayı sağlamaktır. Millî dil, belli bir toplumda ses ve anlam bakımından ortak öğeleri esas alarak geliştirilmiş kurallara dayanır. Millî bir dille oluşturulan sanat eserleri, zamanla toplumun geçmişine ayna tutan birer tarihsel belge niteliğini kazanır. Bu yönüyle kurumsallaşmış diller, ait olduğu toplumun ortak kültürel mirasıdır. Milletın tarih sahnesindeki aynası, kendi dilidir. Zira bir milletin varlığı, tarihteki yeriyle kaimdir; millî varlığın ispatı da tarihî vesikalarla mümkündür. Keza “yaşanılan tarih” ancak “yazılan tarih” vasıtasıyla öğrenilebilir. Söz konusu yazılı belgelerin millet hayatındaki yeri ve önemi, varoluşsal bir kaynak teşkil etmesi dolayısıyladır. Türk edebiyatının Tanzimat döneminde kaleme alınmış kimi fikir yazılarına, edebiyat tarihçileri tarafından “Türk edebiyatının bir nevi beyanamesi” olarak kabul edilebilecek düzeyde önem atfedilmiştir. Ziya Paşa'nın “Şiir ve İnşa” adlı makalesi gibi Namık Kemal'in “Lisân-ı Osmanî'nin edebiyatı hakkında bazı mülahazatı şamildir” başlıklı makalesi de bu ehemmiyettedir. Zira her iki metin de dil ve edebiyatın millî birliği oluşturmadaki rolünü merkeze alır. Söz konusu metinlere göre dil nasıl edebiyatın temeli ise, edebiyat da ait olduğu milletin duygu ve düşünce dünyasının muhassalasıdır. Güçlü bir sanat ve büyük bir edebiyatın ifade vasıtası olan Türk dilinin tarihsel birikimi ve yayılma alanları, onun dünya dilleri arasındaki yerini de belirlemiştir.³

Kültür kavramına giren dil ve edebiyat gibi millî miras unsurları, milletin geçmişteki hatıralarını, tarihsel varlığını kayıt altına almak suretiyle geleceğe taşıyarak yeni nesillere ulaştıran en temel ifade vasıtalarıdır. Dil, sanat ve edebiyatı sosyal fayda

---

“dil ailesi” yerine “dil grubu” olarak adlandırılması görüşü daha çok benimsenmektedir (Tekin, 1976: 46).

³ Uluslararası dil kataloglarında yer alan bilgilerden hareketle Türkçenin dünya dilleri arasındaki yeri üzerine verilen istatistiklere göre 232 ülke üzerinde yapılan bir araştırmada “Toplam konuşulan dil sayısı açısından Türkiye, 46 dilin konuşulduğu ülke olarak en çok dilin konuşulduğu ülkeler sıralamasında 48. sırada yer almaktadır. Dünyada bilinen en köklü ve geniş dil kataloglama kaynağı olan *Ethnologue* verilerine göre Türkçe, mutlak konuşucu sayısı bakımından 1987 yılı için konuşucu sayısını 50.7 milyon olarak dünyada en çok konuşulan 23. dildir” (Uzun, 212: 120-121). Aynı araştırmanın sonuçlarına göre Türkçe dünyada yayıldığı geniş coğrafya bakımından dünya sıralamasında önemli bir yerdedir. “*Ethnologue* dünyadaki 232 ülke içinde yalnızca Kuzey Kore'yi tek dilli ülke olarak gösterirken, Türkçe, ana ülkesi Türkiye dâhil toplam 8 ülkede konuşulan bir dil olarak en çok ülkede konuşulan dil sıralamasında 12. sıradadır” (Akt: Uzun, 119).

yönünde kullanmak, toplumun yetiştirdiği sanatkarların işidir. Edebiyatta başarılı bir yazar veya şair olmanın yolu, önce o dili sevmekten, sonra da sosyal fayda yönünde işleme ustalığını sergileyebilmekten geçer. Eserde kullanılan dilin zayıf ya da kuvvetli olması, evvela sanatkarın başarı düzeyini gösterir. Zira sanat eserinde dili işleyen, geliştirip zenginleştiren kişi sanatkarıdır. Kaldı ki dil kadar anlattığı konuyu da okura sevdiren, verdiği mesajı hafızalara naksettiren de sanatkarıdır. Bu temelde “Dil ile sanatkar birbirini tamamlayan ve yaşatan iki tabii dost” (Hacıeminoğlu, 1978: 39) gibidir. “Dil”, “millet” ve “vatan” kavramlarının toplum nezdindeki değeri, onları sanat ve edebiyat içinde anlatacak aydın çevrelerin sorumluluk duygusuna ve bakış açısına bağlı olarak açığa çıkar. Dil, millî ve vatanî duygu ve düşüncelerde olduğu gibi kültür, sanat ve medeniyette de millî bilinci geliştirmenin en etkili aracıdır. Sanatkar da bu doğrultuda söz konusu kıymetleri roman, hikâye ve şiir gibi çeşitli yazı türlerinde okuyucu kitlenin duyarlılığını güçlendirecek şekilde işler. Nitekim Ziya Gökalp,

“Bir ülke ki câminde Türkçe ezan okunur

Köylü anlar manasını namazdaki duanın

Bir ülke ki mektebinde Türkçe Kur’an okunur

Küçük büyük herkes bilir buyruğunu Hudâ’nın

Ey Türkoğlu işte senin orasıdır vatanın” (Tansel, 1977: 343).

mırsalarına yansıttığı dilin önemini vurgularken, ‘vatan’ kavramını dilin varlık ve hâkimiyetine bağlar. Toplumun yaşantı biçimine, iş hayatına ve kültürel değerlerine göre şekillenen dil, geçmişi nesiller boyu geleceğe taşır. Bireyde vatan ve millet bilinci, nesiller arasında bağ oluşturan sanat ve edebiyatla, onun da ifade vasıtası olan dille yerleşir. Sorunlarıyla birlikte Türkçeyi konu edinen şiirlerin derin dokusunda bir dil bilincinin öne çıkarıldığı sezdirilir. Bu bakımdan dil-toplum-sanat arasında her zaman güçlü bir bağ vardır.

3. Tarihsel Serüveni İçinde Türkçe

Tarih sahnesinde her toplumun konuştuğu dilin mutlak bir değişim dönüşüm seyrini yaşadığı bilinir. Zira her kavmin hayatında dilinin değişmesine yol açan çeşitli faktörler bulunur. Bunların pek çoğu toplumun duyduğu ihtiyaç veya gördüğü lüzuma dayanır. Din ve alfabe değiştirmek, yeni bir kültür ve medeniyeti benimsemek, göç yoluyla coğrafya değiştirerek yeni komşular edinmek, farklı toplumlarla ticaret yapmak, fen ve teknolojiye üretici toplumlar karşısında sürekli bağımlı ve tüketici konumda bulunmak, kültür emperyalizmine maruz kalmak gibi daha pek çok sebep sayılabilir (Şanlı 2000, 33). Türkçe, sözü edilen bu nedenlerin hemen hepsinden etkilenen bir toplumun dili olarak değişim geçirmiş bir dildir. Ancak karşılaştığı her badireyi aşarak kendi küllerinden yeniden doğmayı da başarmıştır. Türkçenin asırlar boyunca ilim dilinde Arapçanın etkisinde kalması, Türklerin benimsediği yeni bir din (İslam) sebebiyledir. İslâm dini ile karşılaşmadan önce Türklerin Budizm, Maniheizm, Hıristiyanlık ve Musevilik’in tesiri altında kaldıklarını belirten Mehmet Kaplan, bu süre boyunca kullandıkları dil gibi meydana getirdikleri sanat ve edebiyatı da mezkûr din ve inanışların kavram ve değerleriyle süslediklerine dikkati çeker. Bu etkinin öznesi, İslam dininin milletçe benimsenmesiyle birlikte değişir. Dinî yazılı kaynakların Arapça olması, İslâm’ın usul, adap ve ahkâmına talip diğer kavimlerin evvela Arapçayı öğrenmelerini zorunlu kılmıştır. Müslüman Türk milletinin de yaptığı iş budur. Bu süreçte Türkçe başta olmak üzere Türk kültür, sanat ve edebiyatının Arap dil ve kültüründen etkilenmiş olması yadırganamaz. Zira Kaplan’ın (1982: 57) ifadesiyle, “Bin yıllık yazılı Türk edebiyat ve kültürü, İslamiyet ile yoğrulmuştur.” Arapçadan başka Türkçenin bir dönem Farsçanın egemenliğine girmiş olması da bu kez sosyal-kültürel komşuluk ve sanatsal etkilenmenin getirdiği bir sonuçtur. Bu doğrultuda

oluşan dünya dilleri arasındaki etkileşim tarih boyunca hemen bütün milletlerin hayatında hep aktif olmuştur.

Cumhuriyet döneminde “Milliyetçilik”, “Ulusalçılık” ve “Öz Türkçecilik” adına “dilde tasfiyecilik” hareketinin başlatılması, yani ihtiyaca binaen Türkçeye intikali sağlanmış ve asırlar boyunca hizmeti geçmiş yabancı kelimelerin (özellikle Arapça, Farsça) atılarak bunun yerine Türkçe kelimelerin uydurularak üretilmesi, talihsiz bir girişim olmuştur. “Öz Türkçeci” anlayışın arkasındaki siyasi kimliklerin amaçlarının biraz da dinî değerleri barındıran kelimeleri dilden kaldırmak olduğuna, ancak amaç ne olursa olsun bunların aslında etnik kültürel kaygıyla hareket ettiklerine değinen kimi uzmanlar, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e kadar bir millî dava olarak ele alınan “Türkçecilik” akımının sol politik yaklaşımların eliyle soysuzlaştırıldığını savunurlar. “Dikkatle bakıldığı zaman görülüyor ki, ‘Öz Türkçecilik’ sloganı ile ortaya atılanların milliyetçilik ve Türkçülük ile hiçbir alakaları yoktur” (Hacıeminoğlu; 1978: 91). “Öz Türkçeciler, gerçeğe, tarihe ve coğrafyaya gözlerini kapayan ütöistlerdir” (1982: 150) diyen Mehmet Kaplan da “Türk dilinde yaşayan kelimeleri yabancı diye tasfiyeye kalkmak, düşünce akımını sekteye uğratmak, dile sımsıkı bağlı olan duygu ve düşünce sistemini zedelemek demektir. Dilimizi fakirleştirmemeli, zenginleştirmeliyiz” (1982: 49) sözleriyle söz konusu teşebbüse karşı olduğunu belirtir. Zira Kaplan gibi pek çok dilbilimci ve edebiyat tarihçisi bu yolla yeni nesillerin geçmişle, tarihsel değerlerle, millî ve manevi kıymetlerle, kadim bir kültür hazinesiyile arasındaki bağın koparılmak istendiği görüşündedir. Kaplan’ın, “Ben yeniliğin değil, tarih boyunca kazanılmış olan değerleri yok etmenin aleyhindeyim” (1982: 152) demesi, bu görüşü doğrulamaktadır. Nitekim “dilde tasfiyecilik” hareketinin başlatılmasının üzerinden yaklaşık yüz yıl geçtikten sonra bu çalışmanın nasıl meyvesini verdiği, amacına ne derece ulaştığı daha iyi anlaşılabilir. Yeni neslin yüz yıl öncesine ait yazılı eserleri okusalar bile anlayamadıkları gerçeği, onların geçmişle bağlarının ciddi derecede tahrip edildiğini gösteren somut bir örnektir. Dillerin de bireyler ve toplumlar gibi sürekli bir etkileşim halinde olduğu gerçeğine⁴ bakılırsa yeryüzünde neden yabancı kelimelerden arındırılmış bir dilin olmadığı; dolayısıyla Türkçenin de komşu halkların dilinden etkilenmesinin doğal bir durum olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Kelimeler doğduğu toplumun hayatında tıpkı bir canlı gibi gelişir, büyür ama onların ilanihaye yaşamaları mümkün değildir. Kelimenin -yaşı ne olursa olsun- neticede yerini yerli veya yabancı bir başka kelimeye bırakıp tedavülden kalkması, yani ölmesi mukadderdir. Bu yönüyle dil canlı bir varlık gibidir; başka dillerle etkileşime girmesi, sınırlı da olsa değişip dönüşmesi kaçınılmazdır. Bir dilin bu akıbeti yaşaması, yalnızca dış etkilerden kaynaklanmayabilir; yani dilin başka nedenlere bağlı olarak

⁴ Yeryüzünde arı, saf bir dilin varlığından söz etmek güçtür. İngilizce, Fransızca ve Almanca gibi Avrupa’nın kadim kültür dillerinde bile yabancı dillerden çok sayıda kelimenin yer alması, bunu gösterir. Ayrıca Doğu dillerinden Arapça ve Farsçada her iki dile ait çok sayıda kelime ve kavramların ortak kullanılması, söz konusu diller arasındaki geçişkenliği gösterdiği gibi dünyada saf bir dilin olmadığı tezini de doğrulamaktadır. Nitekim İngilizce için Voltaire’in “İngilizce, fena konuşulan Fransızcadır” sözünü örnek gösteren uzmanların işaret ettiği etkileşim gerçeği, bütün dünya dilleri gibi Türkçe için de geçerlidir. “Hal böyle olunca dünyanın hiçbir dili için düşünülmemen yüzde yüz saf olma hususiyeti, Türkçe için nasıl düşünülün” (Hacıeminoğlu, 1978: 93). Nitekim Mehmet Kaplan da dünya dilleri arasındaki etkileşimin, kelime alışverişinin kültürler arasındaki kaçınılmaz etkileşim gibi tabii karşılanması gerektiğini belirtir: “Her millet, dilini ve kültürünü yüzyıllar boyunca yoğurur. Bu esnada o, akan bir nehir gibi, içinden geçtiği her topraktan bazı unsurları alır. Her medeni milletin konuşma ve yazı dili, karşılaştığı medeniyetlerden alınma kelime ve deyimlerle doludur (Kaplan, 1982: 188).

kendi içinde zamanla bölünmesi de mümkündür. Zira aynı dili konuşan topluluklar, muhtelif nedenlerle bölünerek birbirlerinden uzak coğrafyalarda yaşamak durumunda kalmaları sonucu dilleri de önceki dönemlere nispetle farklılaşır. Dilde yaşanan söz konusu farklılaşmanın oluşum sürecine değinen araştırmacılar, önce söyleyiş ayrılıklarını gösteren ağızların, sonra giderek yapı bakımından ciddi farklılıklar gösteren lehçelerin teşekkül ettiğine dikkati çekerler. Türkçe, çok geniş coğrafyalara yayılan farklı boyların hayatlarında değişip gelişerek büyüyen ve güçlenen bir dildir. Türk dili, hâkim olduğu yörelerde kurumsallaşmış olması bakımından dünya dilleri arasında önemli bir yere sahiptir. Türkçenin “dünyada sayıları 7 bini geçen diller arasındaki konumu” (Uzun, 2012: 116), gerek yaygın olduğu geniş coğrafyadaki konuşma oranı ve gerekse genetik ve tipolojik özelliklerinden gelen kullanma kolaylığı bakımından önemli bir noktada olduğu, dilbilimcilerin ittifakla paylaştıkları yaygın bir görüştür.

4. Şairlerin Perspektifinden Türkçe

Türk edebiyatında gerek edebiyat tarihçileri ve gerekse dilbilimciler dil, tarih, edebiyat ve sanat ilişkisi ile Türkçenin millet açısından anlam ve önemi üzerinde dikkat çekici sözler sarf etmişlerdir. Konu hakkındaki görüşleri temelinde dil ve edebiyat çevrelerinin birleştikleri nokta, Türkçenin Türk milletinin koruması gereken millî değerlerinin başında geldiği fikridir. Bu ortak görüşün dayanağı, her toplumda olduğu gibi Türk cemiyet hayatında da en birleştirici ve kaynaştırıcı güç olarak “dil”in rol oynadığı gerçeğidir. Bir milletin kültürel değerlerinin başında dilin geldiğini, bu yüzden ona büyük önem verilmesi gerektiğini belirten Mehmet Kaplan (1982: 45), dilin cemiyeti oluşturan bireyler arasında “duygu ve düşünce birliği”ni oluşturduğuna vurgu yapar. Ona göre “Dil, edebiyatın temelidir, edebiyat ise bir milletin ruhudur” (Kaplan, 1982: 156). Bundan dolayı toplumda dil, sanat ve edebiyat gibi müşterek değerlere saygı duyulması gerekir. Zira geçmişten geleceğe intikal eden tarihsel ve kültürel değerlerin yeni nesil tarafından anlaşılması ve benimsenmesi, konuşulan ve yazılan dile borçludur. Keza Türkçe, onu yüzyıllardır konuşan milletin dil ve düşünce dünyasının özetidir. Türk toplumunun tarih boyunca eşya ve evren karşısında takındığı tutum ve davranışı, kendi dilinde saklıdır. Nitekim Türk milletinin değişen zaman ve mekân ölçüsünde komşuluk yaptığı topluluklarla olan ilişkilerini; hayatta kalmak için verdiği mücadeleleri; beslenme ve geçim kaynaklarını; dinî inançlarını ve gelecekle ilgili tasavvurlarını; toplumsal yaşayışını düzenleyen örf, adet ve töre gibi kültürel kodlarını Türkçede, Türkçeyi oluşturan geniş kelime kadrosunda bulmak mümkündür. Buna göre bir milletin dili, asırlar boyu süren gerçek hayattaki birikiminin aynası, kültürel değerlerinin taşıyıcısı ve ifade vasıtasıdır. Bu nedenle bir milletin tarih, kültür, sanat, medeniyet ve inanç dünyasını anlamak, evvela o milletin dilini bilmekle mümkündür. Bu durum sıradan bir vatandaş için önemli olduğu gibi aydın ve entelektüeller ile yazar ve şair gibi sanatkârlar açısından hayati kıymettir.

Türkçe ve sorunları, kimi Türkçe şairlerin ana konusunu oluşturur. Yani bu şairlerin temelde odaklandığı tema, Türk dilidir. Şair, yaygın olarak bireysel duygu ve düşüncelerini, sosyal meselelere ilişkin görüşlerini aktardığı şiire bazen sorunlarıyla birlikte Türkçeyi de yansıtır. Türk dilini tema edinen şairler, genellikle şairin Türkçe sevgisini terennüm eden manzum metinlerdir. Türkçeyi sevmek, öğrenmek, öğretmek ve yabancı dillerin tesirinden korumak adına Mustafa Kemal Atatürk⁵ gibi Türk devlet

⁵ Türk dilinin bağımsızlığını büyük kararlılıkla savunanlardan biri de Mustafa Kemal Atatürk'tür. “Ülkesini yüksek bağımsızlığını korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır” diyen Atatürk'ün Türk dilinin bilimsel kararlarla yabancı kelimelerden arınmasını hedefleyen “Türk Dili Kurultayı” çalışmalarını başlatmış olması da

adamları, aydınlar, yazar ve şairler ilgili oldukları meslekî çerçevede yol gösterici görüşler ortaya atmışlardır.

Ruşen Eşref Üneydın, 26 Eylül 1932’de yapılan Birinci Türk Dili Kurultayı’ndaki coşkulu konuşmasında ana dili Türkçe hakkında şunları söyler: “Türkçe; buyrukların dili, yurt-yapı kuranların dili, ülkeler gibi denizleri de şanla aşmışların dili, toprağı işleyenlerin hatır dili, beyinleri uyandıranların dili, sevgilerin dili, sızılarının dili...” (Konal, 2014: 41). Türk dili hakkında bu ifadeleri kullanan Üneydın, duyularla erişilebilen çeşitli nesnelerin özellikleriyle bağdaştırdığı dili çarpıcı benzetmelerle betimler.⁶

Vatan, millet ve dil kavramları arasında güçlü bir bağın olduğuna dikkati çeken Yahya Kemal Beyatlı da Namık Kemal’in “vatan fikri”ni kendi kalbinde “yeni bir nefesle uyandırdığı gündən beri” daha duyarlı olduğunu belirtirken, onun gibi başka bir Türk şairinin de çıkıp “lisan fikrinin kutsiliğini” uyandırmamış olmasından yakını. Zira ona göre “...bizi ezelden ebede kadar bir millet halinde koruyan, birbirimize bağlayan bu Türkçedir, bu bağ öyle metin bir bağdır. Vatanın hudutları koptuğu zaman bile kopmaz, hudutlar aşırı yine bizi birbirimize bağlı tutar; Türkçenin çekilmediği yerler vatandır, ancak çekildiği yerler vatanlıktan çıkar, vatanın kendi gövde ve rûhu Türkçedir” (Beyatlı, 1971: 83). Beyatlı, bu sözlerle Türkçenin millet açısından “var olmak” ya da “yok olmak” meselesi olduğunu vurgular. Türkçeyi “Ağzımda annemin sütüdür” diye tanımlayan Yahya Kemal, “Türkçe; ağzımızda, anamızın dili gibi helâl ve güzel olmalıdır” sözleriyle bir benzetmede bulunur. Ona göre bir çocuk için helâl, temiz ve besleyici olma bağlamında anne sütü ne anlam ifade ediyorsa, Türkçenin de Türk milletinin sonsuza kadar yaşamasına imkân tanınması bakımından etkisi ve işlevi de odur. “Yeryüzünde yegâne ihtirasım; milletimin lisanında, istediğim gibi birkaç manzume vücuda getirmekdir” (Beyatlı, 1971: 88) sözleriyle hayatının asıl gayesini belirten Beyatlı, Türk dilinin yabancı dillerin etkisinden kurtulabildiği ölçüde saf ve temiz kalacağı, kendi kökleri üzerinde derinleşerek güçleneceği görüşündedir.

Türk dili ve edebiyat tarihi üzerine geniş araştırmaları olan Nihat Sami Banarlı ise, “Her dil imparatorluk dili olamaz, çünkü her millet imparatorluk kuramaz” (1978: 23) sözleriyle Türkçenin gücünü ve evrenini, onu konuşan milletin tarih sahnesindeki yeri ve büyüklüğüyle ilişkilendirmiştir.

Yüz yıllardır çeşitli yazı türlerinde eser veren yazar ve şairler, bir bayrak gibi taşıdıkları Türkçeyi gelecek nesillere sevmeye, koruma ve özüne sadık kullanmaları ümidiyle devrederler. Tanzimat’tan günümüze Türkçe sevdalısı pek çok sanatçının “ana dil”e ilişkin sevgi ve bağlılık temelindeki hassasiyetlerini şiir vasıtasıyla terennüm etmeleri bu amacı gösteren bir örnektir. Nitekim Türk dili hakkında önemli tespitlerde bulunan edebiyat tarihçileri yanı sıra eserleriyle Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemi

---

bunu göstermiştir. “Türk demek, Türkçe demektir” sözleriyle Türk kimliğini Türkçe ile tanımlayan Atatürk, “Türk dili(nin), Türk milleti için kutsal bir hazine” olduğunu vurgular. Türk milletinin kendi millî kimliğini oluşturan her şeyi dili sayesinde muhafaza ettiğine işaret eden Atatürk’e göre her Türk ferdi “her kavramı ifade kabiliyeti” bulunan güzel ve zengin Türkçeyi bu yüzden çok sevmesi ve yükseltmesi gerekir.

⁶ “Türkçe; analarımızın dili. Ana dil, diller güzeli. Yerine göre kılıçtan keskin, çelikten sert, kayadan sarp, boradan hızlı, kelebekten uçucu, çiçekten renkli, kokudan tatlı, altından parlak, sudan duru Türkçe... Babaların öğütlerini, anaların yumuşak yürekliliğini, kızgınların öfkesini, kırgınların imlitsini, ay ışıklarının oynaklığını, güneş parıltısının keskinliğini, iç yaşayışımızı da dış yaşayışlarımız gibi her dilden duygulu anlatan Türkçe, bize hayatı anlatan TÜRKÇE... Ey bizden daha genç olanlar! Bu dille sizler, ne mutlu, bizlerden çok güzel konuşacaksınız” (Konal, 2014: 41).

edebiyatına damga vurmuş pek çok şair de Türkçeye bu bağlamda manzum methiyeler dizmişlerdir. Bunlardan bazıları -doğum tarihlerine göre sıralanacak olursa- Mehmet Emin Yurdakul (1869-1944), Ziya Gökalp (1876-1924), Kâzım Nâmi Duru (1876-1967), Ziya Osman Saba (1910-1957), Rifat Ilgaz (1911-1993), Bedri Rahmi Eyüboğlu (1913-1975), Fazıl Hüsni Dağlarca (1914-2008), Ali Yüce (1928-2015), Cemal Süreya (1931-1990), Mustafa Cemil Uğurlu, Mehmet Kıyat (1943-?), Namık Gökçay öne çıkanlardır.

5. Türkçe Sevdalı Şairler ve Türkçeye Manzum Övgüler

Türkçeyi “millî dil” kimliğine kavuşturma teşebbüsü, Arapça ve Farsçanın tesirinden kurtarma çabası, halkın anlayabileceği şekilde sadeleştirme gayreti Tanzimat’la birlikte başlamışsa da bu yönde asıl büyük yolu Millî Edebiyat çevreleri açmışlardır. Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde Türk tarihine, diline ve kültürüne ciddiyetle eğilen bir millî anlayış, fazlasıyla dönemin şairleri tarafından desteklenir ve dillendirilir. Bu temelde Türkçeyi övgüye değer bulan ve hakkındaki edinimlerini bilgiden bilinç ve inanç seviyesine taşıyarak şiirlerinde Türkçeyi millî bir şuurla methederek haykıran başlıca şairleri zikretmek gerekir.

5.1.Mehmet Emin Yurdakul:

Millî edebiyat akımının önemli sanatçılarından Mehmet Emin Yurdakul’un bilinçli dil sevgisi, yabancı kelimelerin istilasından kurtulmasını arzu ettiği “Öz Türkçe”yedir (Tansel, 1969: 42). “*Bakın bizim öz Türkçemiz ne hoş dil / Onun her bir nağmesi / Gökten gelen hitâb gibi sâf sesi / Ne bülbüle, ne tutuya eş değil*” (Yurdakul, 1914: 23). Yurdakul, *Türkçe Şiirler* (1898) adlı eserinde sanat kaygısının dışında kalarak toplumun acılarını, problemlerini dile getirmeyi tercih eder. Şair gibi eser de kendisinden sonra gelen sanatçılara “toplum için sanat”, “sade dil” ve “hece vezni” gibi öze dönüşü, “millî romantik duyuş”u ifade eden edebî anlayışta yol gösterici olur. Nitekim “Beş Hececiler” bu anlayıştan beslenerek şiir sanatında yeni bir dil ve söyleyiş inşa ederler. Servet-i Fünûn edebî topluluğunun “sanat için sanat” anlayışı ekseninde aruz vezni ve Osmanlıca ile yazmanın büyük rağbet gördüğü bir dönemde Mehmet Emin Yurdakul’un bu girişimi, şiiri sade Türkçe ile yazma konusunda bir çığır açar. Ömer Seyfettin, Türkçe sevgisi ve dile yaptığı katkılar dolayısıyla hakkında yazdığı “Mehmed Emin” başlıklı şiirde Mehmet Emin’i şu dizelerle metheder: “*Türk güneşi batıyorken / Nurlar saçın kaleminden / İlkönce sen Türkçe yazdın / Gaftletlere mezar kazdın / Kıymet verdin Türk diline / Can getirdin Türk iline / Sen dirilttin bu milleti / Sen olmasan bitmiş idi...*” (Ömer Seyfettin, 1914: 321). Bu mısralarla ifade edilen övgüyü çalışmalarıyla hakettiği düşünülen Yurdakul’un Türkçe sevgisi, vatan ve millet sevgisiyle bağlantılıdır. 1919 tarihli “Türk Dili” başlıklı şiiri, “dil-tarih-millet” ilişkisi ekseninde Türkçeyi anlamlandıran bir metindir. Toplam 4 kıtadan oluşan bu şiirin ilk iki kıtası 4’er, son ikisi de 3’er mısradır. “*Ey güzel dil, bir coşkun ırmağın sen yurdumun*” diye başlayan şiirin ilk dördünlüğünde Türkçeye vatan, millet ve tarih kavramlarıyla ilişkili çeşitli benzetmelerle hitap edilir. Türkçe güzel bir dildir; yurdun coşkun bir ırmağıdır; kumsalları geçmişin karanlık, zorlu günlerini naklederken, masalları ilk Tanrılar devrini anlatmaktadır. İkinci dördlük, bütünüyle tarihsel bir arka planla irtibatlıdır. Türkçe, tarihte yurt edinilmiş coğrafyalardan; ecdadın tarihinden, hükümlerinden; şairlerin haykırdığı kahramanlıklardan haber vermektedir:

“Ey güzel dil, bir coşkun ırmağın sen yurdumun;

Senin meçhul günleri naklediyor kumsalların,

Bana adsız kökciler gibi hitâb ediyorsun;

İlk Tanrılar devrini anlatıyor masalların.

Sende aziz dağların, beldelerin sesi var,

Ben o elmas sorguçlu hakanları sende duydum.

*Sende birçok şairler, kahramanlar haykırmışlar;
Sendedir ki ecdâdın tarihini dinliyorum.*

*Benim ölmez ırkıma bir ebedî vatanısın sen;
Taht yıkılır lâkin sen yıldız gibi parlarsın;
Hayat susar, lâkin sen umman gibi çağıldarsın.*

*Senin nağmen zincirli milletleri hür yaşatır;
Sanki senin o gümüş sahilinde bir pîr vardır.
Âb-ı hayat dağıtır altın tasla Kevser'inden” (Okay, 1992: 476).*

Türk toplumunun ve dilinin geçmiş dönemlerdeki trajik durumunu da dillendiren bu şiirin ilk 3'lüsü, Türkçenin millet açısından önemini anlatır. Burada ait olduğu milleti ebediyen yaşatması arzulanan Türkçenin büyük gücünden söz edilir. “Milli şiirin erken sesi” diye sözü edilen Yurdakul'a göre Türkçe, Türkün “ebedî vatan”ıdır. Zira tahtlar yıkılır, taçlar düşer, imparatorluklar dağılabilir ama dil bozulmadıkça milletin de vatanın da varlığını kendi bünyesinde muhafaza ederek sürdürür. Nitekim yıllar sonra Atatürk'ün de dil-millet-kültür ilişkisine değineceği sözleri de bu minvaldedir. “Türk dili Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği nihayetsiz felaketler içinde ahlakını, ananelerini, hatıralarını, menfaatlerini, kısacası bu gün kendi milliyetini yapan her şeyi dili sayesinde muhafaza etmiştir” (Karakoç 2002, 45). Mehmet Emin Yurdakul da dil-millet ilişkisini bu bağlamda ele alır. Ona göre millet için hayat kimi zaman noktalanmış gibi görünebilir ancak dil susmayacak, ona kol kanat gererek ummanın çağıldayışı gibi tarih içindeki yerini anlatmaya, gerçek varlığını terennüm etmeye devam edecektir. Bu görüşü destekleyen Mehmet Kaplan'a (1982, 160) göre de “Dil, edebiyat veya kültür, inançları kalabalıklara yayararak onları yakıp yıkan bir fırtına haline getirebilir veya onlara karanlık gecelerinde yol gösteren bir ışık olur.” Kaplan'ın bu bakış açısı, Yurdakul'un şiirde ifade ettiği dilin yol gösterici işlevine ilişkin görüşüyle örtüşmektedir. Şaire göre Türkçenin güzel ve uyumlu sesi, esir düşmüş milletlerin özgürlük sesidir. Şiirde Türkçe, tarihe tanıklık etmiş, yaşanmışlıklardan yararlanarak bilgi ve tecrübesiyle yeniden var olmaya gücü yeten yaşlı bir kimseye benzetilmiştir. Türkçe, yok olmakla karşı karşıya kalmış bir milleti altın tasta Kevser'den “âb-ı hayat” vererek yeniden yaşamasını sağlamıştır. Şiirde bu yolla verilmek istenen mesaj, milletin devamlılığı için dilin oynadığı roldür. Dile ilişkin bu inanç, Millî Edebiyat akımında yer almış pek çok aydının ortak anlayışının ürünüdür.

5.2. Ziya Gökalp:

Meşrutiyet döneminde *Genç Kalemler* (1911) dergisi, Ömer Seyfettin, Ali Canip Yöntem ve Ziya Gökalp öncülüğünde dilde sadeleşmeyi, “Yeni Lisan” hareketinin en temel ülküsü hâline getirir. Asıl amaç, yüzyıllardır Arapça, Farsça ve Fransızcanın etkisinde kalarak doğallığı bozulan Türkçeyi millileştirmektir. Ancak vatan, millet ve dil sevgisinden şüphe edilmeyen kimi sanatçılar, dilde arzulan bu sadeleşmeyi bir sorun olarak ele almışlardır. Örneğin Namık Kemal'in oğlu Ali Ekrem (Bolayır) “Yeni Lisan”cılara karşı Osmanlıca'yı savunmuştur. “Lisân-i Osmânî” (1914) başlıklı eseri, Osmanlıca'yı metheden bir manzumedir. Oysa Osmanlıcadan “Enderûn Lisânî” diye söz eden Ömer Seyfettin, “En genç şairlerimiz, milli vezinlerle terennüme başladılar. Hakîki ve canlı lisân galebe çalarken kimsenin anlamadığı Enderûnca yani Lisân-i Osmânî susmadı. Tabiatın muzafferiyetine karşı gelmek istedi. Fakat nasıl? Milliyet asrı olan bu yirminci asırda hiçbir Türkün anlayamayacağı dört yüz sene evvelki milliyetsiz Enderûn lisanıyla” (Ömer Seyfettin, 1914: 25-27) diyerek dilde sadeleşmeye itiraz edenleri eleştirir. Osmanlıcaya övgüler düzen Ali Ekrem'e karşın Türkçeyi öz kimliğiyle buluşturma ülküsünde Türk şiirinin temi haline getirenlerden biri de Ziya Gökalp'tır.

Ziya Gökalp'in dilde "öze dönüş"ü ifade eden "Kendine Doğru" adlı şiiri, onun yabancı kökenli kelimelere karşı kararlı duruşunun ve öz Türkçeye dönüş arzusunun sesidir (Tansel, 1977: 12). Bu şiirde yer alan "*Başka dile uymaz annenin sesi / Her sözün ararsan vardır Türkçesi*" mısraları, toplumun dilde kendini bulması gerektiği fikrine açık bir vurgudur. Zira ona göre asırlarca Arapça, Farsça, Fransızca, Rusçaya emek veren Türk şair ve yazarlar, artık kendi köklerine "safı dil"lerine dönmelidirler. Bundan böyle kabul edilemeyecek şey, dilde eski alışkanlığın sürmesidir. Zira kendi yararına işlemesi gereken "*Türkün hem kılıcı, hem de kalemi / Yükseltmiş Arab'ı, Çin'i, Acem'i*" (Ziya Gökalp, 1914: 17). "Ortaç" adlı şiirinde geçen "*Aruz sizin olsun hece bizimdir / Halkın söylediği Türkçe bizimdir*" sözleri de, Gökalp'in millî dilde ısrarının ifadesidir. Gökalp'in 10 kıtalık "Lisan" başlıklı şiiri de genel olarak pek çok nesir yazısında beyan ettiği dil, vatan ve millî birlik kavramları etrafındaki görüşlerinin manzum anlatımıdır. Şiirin bütününe Gökalp'in millî dil anlayışı üzerinde hassasiyetle durduğu belli başlı izlekler egemendir. "*Güzel dil Türkçe bize, / Başka dil gece bize*" dizeleriyle başlayan ilk dördlükte öznenin Türkçeye içten bir bağlılık duygusu hissedildiği gibi bir övgü de söz konusudur. Şiirde Türkçeden başka dillere yönelmek gibi bir yanlışa girilmemesi ve konuşma dilinde de "en saf, en ince" olarak tavsif edilen İstanbul Türkçesinin esas alınması gerektiği fikri dillendirilir. Dilde anlamı, sözlüğe gerek duymadan halkın bütün kesimleri tarafından açıkça bilinen öz Türkçe kelimelerin yer alması arzusuna ikinci dördlükte yer verilir. Anlayış olarak sade dil arzusu öne çıkarılır, uydurma ve yapma söze tepki gösterilir, Arapça Farsça kökenli olmasına rağmen asırlar boyu kullanıldığı için Türkçeye mal olmuş kelimeler, "Türkçeleşmiş Türkçe" kabul edilerek bunların dilden atılmasına gerek olmadığı belirtilir; Arapçaya yeniden meyletmek yerine halk söyleyişine yönelişin önemi vurgulanır. Ziya Gökalp, şiirin son dördlüğünde "Yeni Lisan" ve "Lisani Türkçülük" programına uygun bir mesaj verir. Türkçenin millî birlik ve beraberlikte, toplumsal dayanışma ve kaynaşmadaki rolü vurgulanır. "*Türklüğün vicdanı bir, / Dini bir, vatani bir; / Fakat hepsi ayrılır / Olmazsa lisanı bir.*" Burada millî birlik ve beraberliğin korunması bakımından ihtiyaç duyulan ortak "dil değeri"ne atıfta bulunulmuştur. Şiirde ifade edilen "millî dil" inşa etme fikri, ulus olmanın bir gereği olarak önemsenmiştir. Zira dil birliği olmazsa kavim, din ve vatan birliği de sağlanamaz. Buna göre Türkçe, bağımsızlığın temeli olan millî şuurun en verimli kaynağıdır. Türk milletini ayakta tutan, fertleri müşterek değerler etrafında birleştiren, sosyal hayatı belli kurallar çerçevesinde düzenleyen, millî şuurunu oluşturan güçlü bir unsurdur. Zira dil, toplumda müşterek bir duygu, düşünce ve tasavvurun gelişmesini sağlayan birleştirici bir sistemdir. Nitekim Mehmet Kaplan, "Dil, onu konuşanların duygu, düşünce ve hayal dünyalarını tayin eder" (Kaplan, 1982: 149) derken, bu tespiti teyit etmektedir.

5.3. Kâzım Nâmi Duru:

Kâzım Nâmi Duru, asker kökenli olmakla birlikte yaşadığı dönemin başarılı eğitimcilerinden biridir (Baymur, 1987: 179).⁷ Asıl adı Mehmet Kâzım'dır. Şiirlerinde

⁷ Başta öğretmenlik ve maarif müfettişi olmak üzere eğitim sürecinin çeşitli kademelerinde görev yapan Kâzım Nâmi Duru, dönemin Fransız Lisesi Türkçe öğretmeni, Talim ve Terbiye Dairesi üyesi (Ergün 1996, 201) ve Maarif Şuraları ile Dil Kurultaylarının aktif katılımcısıdır (Dinçer, 2007: 59). Edebiyatla uğraşmış, çocuk piyesleri yanı sıra şiirler yazmış ve pek çok gazetede eğitimle ilgili yazılar yayımlamıştır (Güneş, 2001: 2/538). Pedagojik ilkelere bağlı eğitim anlayışını eğitim konusu ile ilgili yazdığı 20'den fazla esere yansıtmıştır. Daha çok okul öncesi eğitime yönelik olan eserleri arasında *Çocuk Bahçesi Rehberi* (1917), *Hayvanların İç Dünyası ve Frobel Usulüyle Küçük Çocukların Terbiyesi* (1924), *Türkçe Oku, Türkçe Yaz* (1925) adlı eserleriyle eğitim alanında büyük ilgi görmüştür. Toplam 40 civarında

kullandığı “Nâmi” mahlasını (Güneş, 2001: 536) kendi adına sonradan dâhil eder. Yazılarında “Feridun Vecdi” adını da kullanan Duru, *Türkçe Oku, Türkçe Yaz* (1925) adlı eseriyle Türkçe aşığı bir aydın olduğunu gösterir. *Genç Kalemler* (1911) dergisinin kuruluş çalışmalarında da bulunur; Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin ve Ali Canip Yöntem’le birlikte Türkçenin halk diline yakınlaşması için çaba sarf eder.

Kâzım Nâmi Duru’nun “Güzel Türkçe” başlıklı şiiri, Türk diline yazılmış bir methiye niteliğindedir. Şair, bu metinde Türkçeyi âdeta dil seslerini (fonemler) inceleyen fonolojiye has bir bilimsel yaklaşımla dikkate alır; çeşitli duyulardan ve dış tabiat unsurlarından da yararlanarak kurduğu benzetmeler yoluyla yüceltir. Amaç, Türkçenin ses zenginliği bakımından gücünü, ifade güzelliğini belirtmek; dili konuşanlara sevdirmektir. Şiirde övülen Türkçe, “bülbul sesi”nden daha yanıktır. “*Yüksek yaylalardaki yürüğün curasından*” ve “*çobanın kavalından*” beliren tatlı sesin Türkçeye ait olduğu vurgulanır. Buna göre Türkçedeki ses, bilimsel çabaların ürünü olan kültürel aletlerin ve doğadaki canlı-cansız varlıkların tabii sesinden daha tatlı bir ahenge, daha kuvvetli bir akustik ve işitim fonetiğine sahiptir. Türk diline olan bağlılığında sınırı aşırılık ölçüğünde aşan şaire göre Türkçenin diğer dillerden de ayrırcı üstün bir özelliği vardır. Zira Türkçe, Türk milletine “Türk Tanrısı” tarafından bağışlanmış bir “öz ana sesi”dir ki, onunla başka hiçbir ses boy ölçüşemez. Şiirin ulaştığı asıl hüküm, Türkçe ile Türk milleti arasında tarihten gelen güçlü ilişkidir. Tarafları sevgi ekseninde birbirine bağlayan vasita da Tanrıdan gelen manevî bağıdır.

*“İlkyazın ormanlarda ağaçlar yeşerirken,
Kuytu yerlerden keskin, o yanık sesler gelir.
Bu şakıyan ses beni titretir yüreğimden,
Bülbul sesi değil o: benim güzel Türkçemdir.*

...
*Yüksek yaylalardaki yürüğün curasından,
Çobanın kavalından o tatlı ses belirir.
Yurdumun orasından, yurdumun burasından
Bana: Türk’üz biz diyen benim güzel Türkçemdir.*

...
*Beni bağlayan sana, seni bağlayan bana
Bir sestir ki, bizlere Türk Tanrısından gelir.
O, öz ana sesidir, bir ses benzemez ona;
Dinle, iyi dinle o: Benim güzel Türkçemdir”* (Duru 1925: 13).

5.4. Ziya Osman Saba:

Kâzım Nâmi’nin Türkçe sevgisinde birleşen Ziya Osman Saba’nın Türkçe tutkusu ve şiir yazmak için Türkçeyi öğrenme çabası, küçük yaşlarda okuyup beğendiği Türkçe şiirlerle başlar. Saba’nın henüz 17 yaşındayken şiir yazmaya başlamasında küçük sayılacak yaşlarda kaybettiği anne-babasının önemli ölçüde tesiri vardır. Zira ilk şiirini annesinin vefatı üzerine yazmıştır. Şiirlerine ölüm temî ve ölüme istekli yaklaşma havası egemendir. Geçmişe özlem ve hatıra, her şeyden önce duyguyu harekete geçiren pek çok şiirinin dikkat çeken rengidir. Zira duygu, hemen bütün şiirlerinin en belirgin karakteridir. Yedi Meşaleciler’in şiire en bağlı üyesi Ziya Osman, samimi bir Türkçe sevdalısındır. Saba, o çocukluk günlerine ait hatırasını “Kalkan” adlı şiirinde,

*“Bu gün gibi hatırimda
İlk gün, ilk ders, ilk hece
Şiirler yazmak için öğrendiğim
Güzel Türkçe...”*

---

eseri bulunan Kâzım Nâmi Duru, “pedagoji” ve “terbiye” konuları üzerine uzmanlığıyla tanınır.

dizeleriyle anlatır. Sade, yumuşak ve içli bir Türkçe ile küçük insanların yaşamlarını, dert ve arzularını dile getirir. Anlatımındaki etkileyicilik, Türkçeyi duygu değeri olan kelimelerle kullanma becerisine dayanır.

5.5. Bedri Rahmi Eyüboğlu:

Ziya Osman Saba'nın "Güzel Türkçe" deyişi yanında Yahya Kemal'in "helâl, arı, temiz" anlamlarını yüklediği "ana/anne sütü" kavramının Türkçe ile özdeşleştirilmesi, Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun bir şiirinde de görülür. 1959 tarihli "Üç Dil" başlığını taşıyan bu şiirde Eyüboğlu'nun asıl amacı, birden fazla dil bilmenin ama hepsinden önce asıl ana dilini öğrenmenin önemini vurgulamaktır.

*"En azından üç dil bileceksin...
En azından üç dilde düşünüp rüya göreceksin
En azından üç dil
Birisi ana dilin
Elin ayağın kadar senin
Ana sütü gibi tatlı
Ana sütü gibi bedava
Ninniler, masallar..."* (Kolcu, 2006: 309).

Bu dizelerle başlayan şiirde "ana dili", insanın yaşaması için en az kendi eli ayağı gibi gerekli ve önemli görülmüş; aynı zamanda dilin tıpkı "ana sütü gibi tatlı ve bedava" özelliği dikkate alınmıştır. Burada Türkçeyi öğrenme aşamasındaki çocuklara dil becerilerinin kazandırılması için "masal" ve "ninni" gibi halk edebiyatı ürünlerinden yararlanılması öngörülmüştür.

5.6. Rıfat Ilgaz:

"Türkçemiz" adlı şiirinde kendi çocuğu şahsında bütün Türk çocuklarına "Annenden öğrendiğinle yetinme / Çocuğum, Türkçenin geliştire" diye seslenen Rıfat Ilgaz, "durgun göllerden daha duru, akan sulardan daha coşkulu" olduğunu belirttiği Türkçeyi sevdirmeye çabası içindedir. Zira ona göre "Her sözün en güzeli Türkçemizde" yer almaktadır. Ilgaz da çocukların "ana dili"ni öğrenmeleri için halk edebiyatı mahsulü ninnilerden yararlanmaları gerektiği konusunda Bedri Rahmi'yle görüş birliği içindedir. Bu öğretim yöntemi çerçevesinde ninni ve masallara bir de türküler ve ağıtlar eklenir. Şiirin bütünlüğüne Türkçe sevgisi hâkimdir.

*"Önce türkülerimizi öğren,
Seni büyüten ninnilerimizi belle,
Gidenlere yakılan ağıtları...
Sev Türkçeni çocuğum!
Her sözün en güzeli Türkçemizde..."* (Kolcu, 2006: 352).

Bir millet için barış, dayanışma, özgürlük ve bağımsızlığın önemine dikkati çeken Rıfat Ilgaz'ın çocuğuna nasihati, Türkçeyi en az bu kavramlar kadar güzel bulması ve sevmesi gerektiği yönündedir. Şiirde geçen "Sev Türkçeni çocuğum, / Dilini sevenleri sev..." sözleri de şairin Türkçeyi sevenlerin bütünleşmesi gerektiğine ilişkin arzusunu ifade eder.

5.7. Fazıl Hüsni Dağlarca:

Fazıl Hüsni Dağlarca, Cumhuriyet dönemi şairlerinin 'Türkçe sevgisi' ve 'ana dili' bilincini edinmelerinde başvurulan bir ilham kaynağıdır. "Büyük Dilin Uyanışı", "Çağrı", "Son Gücümüz", "Sevinç", "Orta Asyalılarımız", "Devrimi Böyle Anlamak", "İlkokullarda", "İlk Saldırı", "Uyumak", "Sonsuz", "Soru", "Türkçecilerimiz", "Bir Işık", "Yalnızlığa Konanlar", "Aç Zenginliğimiz", "Doğru Yol", "Yaratıcı Olmak", "Doğru Anlamanın Nedeni", "İki Doğru", "Kutsama", "Türkçe Katında Yaşamak", "Ormanda", "Gözlem", "Dil Uygarlığı", "Türk Yazdı Türkçe" başlıklı şiirler, Dağlarca'nın Türkçenin "ses bayrağı"ni dalgalandırdığı övgü yüklü manzumelerdir.

Fazıl Hüsnü Dağlarca, Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında lirik, epik, mistik, metafizik, dramatik, politik ve satirik türlerde ulusallıktan evrenselliğe yönelen bir çizgide yalın ve içten bir söyleyiş örneğini ortaya koyan şiiirleriyle tanınır. Şiiirleri "sezgi" ve "us" olmak üzere iki ayrı dönemde değerlendirilebilecek Dağlarca'nın 1955 sonrası ikinci dönem şiiirlerine güçlü bir vatan, millet sevgisi ve özellikle Türkçe tutkusu hâkimdir. Bu ikinci dönem şiiirlerinde şairin Türk dilinin arılaştırılması yolundaki çabaları öne çıkar. Bir yandan Türkçenin tarihsel gelişim sürecini, diğier yandan da bu süreçte yaşadığı sorunları anlatmakla birlikte Türk diline karşı beslenen sevgi ve bağıllık duygusu, Cumhuriyet dönemi şiiirinin önde gelen temalarından birisi olarak dikkati çeker. Fazıl Hüsnü Dağlarca, bu dönemde Türkçeyi çeşitli yönleriyle en fazla şiiire konu edinen şairlerden biridir. O, Osmanlıcanın karşısında, Öz Türkçenin de yanında yer alan şairlerdendir. "Eski sözcükleri yenileriyle değıştir. Yazdığın güzelliğine ulaşacaksın" (Arpa, 2010: 122) diyen Dağlarca, Türkçe yanlısı bu tavrını hiç gizlemediğini, "Osmanlıca bir sözcüğü, Türkçe bir sözcüğe yeğ tutan kişiden elbette hiçbir alanda sağlam bir düşünce beklenemez. Ne yazık ki, ülkemizde bazı üniversiteler genç öğrencilerini hâlâ o eski yola sürüklemekle bence yurdun yarımını gölgeliyorlar" (Şahin, 2014: 90) sözleriyle gösterir. Ona göre Türk halkını Osmanlıcayla uğraştıranlar suçludur.

Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın 1959'da kaleme aldığı ve pek çok dergide yayımlanan "Türkçe Katında Yaşamak" (Dağlarca, 1999: 37-39) başlıklı şiiiri, kendisinden sonra Türkçeyi tema edinen şairleri fazlaca etkilemiş olması bakımından çok ses getiren metinlerin başında yer alır. Bu çalışmada şairin Türkçeyi konu edinen şiiirleri arasında özellikle ve yoğunluklu olarak "Türkçe Katında Yaşamak" adlı manzumesi üzerinde durmamız da bu yüzdendir. Türk dilinin ozanı olarak da sözü edilen Dağlarca, pek çok şiiirinde olduğu gibi bu şiiirinde de hararetili bir Türkçe savunucusu olduğunu gösterir.

"Seslenir seni bana "sonsuz"

Der ki çoğal,

Der ki uzan mutluluğuna

Usun iyiliğın doğruluğın,

Bir bilinmeyenden bir bilinene dek

Türkçe, var olduğumuz"

Şiiirin birinci kıtasında millî varlığı başlatan ve sonsuza kadar sürmesinin teminatı olarak gösterilen Türkçe, dördüncü kıtada özgürlüğün sembolü katında anılır. Millî duyarlılık, Türkçe kaygısını derinlemesine taşıyan Dağlarca'nın şiiirinde temel bir hassasiyettir. Şiiire adını verdiği "Türkçe Katında Yaşamak", varoluşçu bir anlayışı ifade eder ve aslında "varlık katında yaşama"nın karşılığıdır. Zira Dağlarca, 'varoluş'u dilde aradığını "Dil'le Varolmak" başlıklı şiiirinde "İstiklâl derken / Yok olur bağımsızlığımız bizim / Yok olur / Hürriyet derken özgürlüğümüz" (Dağlarca, 1999: 17) dizeleriyle anlatır. Dağlarca, kurduğu imgeler üzerinden Türkçeyi özgürlüğün ve bağımsızlığın dili olarak yüceltir. Şiiirde "Tutsak uluslar"ın kurtuluşu, "yitik özgürlükler"ın tekrar elde dilişi, Türkçenin "Yeryüzü mavisinden gökyüzü yeşiline" hâkim bir dil olmasına bağıllı olduğu tezi savunulur.

"Seslenir seni bana yakın uzak,

Yeryüzü mavisinden gökyüzü yeşiline,

Tutsak uluslar var ya geceler boyu

Onlar için

Yitik özgürlükler için,

Türkçe, haykırmak".

Türkçe, "İçinde masallar uygarlıklar saklayan" millî ve tarihî bir dildir. "Eski ozanlar kazımış ilk yazıları ilk anıtlara, / Yankılanır / Alandan alana, uçsuz bucaksız, / Evren akınlarının uğultusu." Şiiirin altıncı bölümünde yer alan bu sözlerde bir

gönderme gizlidir. Bilge Kagan'ın, Kültigin'in ait oldukları milletin kültürüne ve tarihine diktikleri ilk Türkçe yazılı anıtlarla ayna tutmuş olmaları kutsandır. Aydın bir vatanperver duruşu ve sorumluluk bilinciyle ecdadına karşı bir mahcubiyet duygusu içinde seslenen şairin, Türkçeye ilişkin ihmal etiği görevden dolayı bir özür beyanı vardır. Dağlarca, kendi şahsında yeni neslin utanmadan kendi köklerine yabancılaştığını söyler; “ana” demesini bile unutarak kendi türküsünü yabancı dillerle söyleme özentisine düşmüş olmaktan dolayı utanır. Bu utanma duygusu, şiirde “*Ağzıma bir kara düşmüş başıyla beni*” sözleriyle dile getirilirken, bundan sonra Türkçenin sahiplenileceği yolunda sağlam ve kararlı bir duruşa işaret edilir.

*“Ama başıyla beni unutmuşum,
Yıldızını güneşini aynı, utanmadan.
Öyle köksüz günlerim gelmiş bozkır çadırlarından çırılçıplak,
Unutmuşum ana demesini bile,
Öykünmüşüm türküsünü ellerin,
Ağzıma bir kara düşmüş başıyla beni.”*

Dağlarca'nın şiirde sergilediği bu yaklaşım, millî anlayış ve aydın duyarlılığı temelinde erişilen bir farkındalıktır ve aynı zamanda dil bilinci ekseninde gelişen açık bir öz eleştiridir. Zira ‘dil’, her şeyden önce fertlerin üstünde millî bir varlık ve müşterek bir mirastır; milletin tarih boyunca sahip olduğu ortak duygu ve düşünce hazinesini teşkil eder. Bu nedenle milletler kendi varlığını ancak dilleriyle sürdürebilirler. Zira geçmişte oluşturduğu kültür, sanat ve medeniyetin somut izleri dilinde saklıdır. Buna göre toplumlar dillerini koruyup kullandıkları ölçüde bu tarihî miraslarından yararlanmaları mümkündür. Şiirde öznenin ulaştığı görülen bu bilinç, Türkçeyi bilmemek/öğrenmemek gibi hatada tekerrürü bir utanç sebebi sayar. Dağlarca'nın, Türkçeyi “*Bütün ölüler adına, / Bütün gençler, bütün doğacak çocuklar adına*” “Tanrı'ya dek” yükseltmeye and içmesi, diline karşı beslediği katıksız bir sevginin ve tereddütsüz bir inancın göstergesidir.

*“İşte and içiyorum,
Bütün ölüler adına,
Bütün gençler, bütün doğacak çocuklar adına,
Varacağım deyişine gündüz gündüz,
Varacağım Tanrı'ya dek,
Soluğumda soluğum”*

Fazıl Hüsnü Dağlarca, geçmişte yaşanan dil bilinçsizliğinin, toplumun kültürel mirasının korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasında büyük bir engel oluşturduğunu; Türkçenin yabancı etkilerden arındırılarak öz kimliğine kavuşturulması için millî bir sorumluluk bilinci ve Türkçe sevgisiyle söz konusu engelin aşılacağını sezdirmektedir. Şiirin son bölümünde Türkçe, “Ses bayrağı” ifadesiyle ilelebet taşınacak kutsal bir değer olarak anılır. “*Seslenir seni bana “ova”m, “dağ”ım, / Nere gitsem bulur beni arınmış / Bir çağ ki akar ötelere, / Bir ak... ki yüce atalar, bir al... ki ulu oğullar, / Türkçem, benim ses bayrağım.*” Şiirde geçen “ses bayrağı”, dilin, millet açısından bağımsızlığın ve özgürlüğün sembolü olan “bayrak” ile aynı seviyede duygu ve fikir değeri yüksek bir gösterge olarak yer alır.

Dağlarca'nın “*Türkçe benim ses bayrağım*” mısraı, Cumhuriyet döneminde zihninde yer ettiği pek çok şairi kuvvetle etkiler. Dönemin tanınan şairlerinin şiirlerinde benimsenen bir alıntı olarak kuvvetle yer almış olması da bu yüzdendir. Zira Cumhuriyet döneminde yazılan Türkçeye adanmış şiirlerde Türkçeyi anlatan “ses bayrağı” ifadesi, âdeta bir bayrak, bir sancak gibi taşınır. Bir şiirinde “*Olmaz mı dil sevgisi / Türküm diyen insanda*” sözleriyle dil sevgisine işaret eden Cevat Aslanoğlu, “*Türkçemiz bayrak gibi / Hür olsun bu vatanında*” mısralarıyla da ilişkilendirdiği dil-bayrak-vatan kavramlarını birleştirir. Türkçe sevdalısı Dağlarca'nın “*ses bayrağı*”

benzetmesinde ortaklaşan şairler, ilham aldıkları kaynağın hakkını teslim ederken şiirin tesirini açıkça belirtirler. Mehmet Salihoğlu (1974: 713), “Çünkü Türkçem benim de ‘ses bayrağım’ / Ben var isem ancak onunla varım / Güzel demiş, Dağlarca’nın hakkı var...” derken; Türkiye dışındaki Türkçe âşıklarından Bahtiyar Vahabzâde “Dünüm, geleceğim, üstelik hele / Benim söz hünerim, ‘ses bayrağım’sın” diyecektir. Dağlarca’nın etkisi, Özbek İcebayraktar’ın “Benim sevgim kardan beyaz / Ses sancağım, özüm Türkçe” mısralarında da oldukça belirgindir.

5.8. Ali Yüce:

Türkçe sevdalı şairler zincirinin pek çok halkasını Cumhuriyet dönemi Köy Enstitüsü eğitim kurumlarında yetişmiş şairler oluşturur. Söz konusu zincirin güçlü halkalarından biri de Ali Yüce’dir. Yüce’nin şiiri, toplumsal gerçekçi bir anlayışın ürünüdür. Şiir sanatına ve şiir diline bu pencereden bakar. Şiirlerinin sıcaklığı, insana gösterdiği ilgiden ve Türkçeye karşı duyduğu sevgiden gelir. Şiirlerinin merkezine insanı yerleştiren Yüce, insana uzak duran, toplumu dert etmeyen şiirlerden uzaktır. “Yeni Bir Eskici” başlıklı şiirinde postmodern şiirden haz etmediğini belirtmesi de bu yöndedir. “İnsan yapımı / Ama insana uzak / Gözle işitilip kulakla görülen / Postmodern şiirler / Çok okunup çok satıyormuş duydum / Ben bu şiiri yazarken / Gözlük taktım kulağıma / Yeni bir eskici oldum” (Yüce 2004, 13). O, insanı merkeze almayan şiirin fayda sunmayı gâye edinmediğini, postmodern şiirin insan zihnine değil işitme duyusuna hitap eden bir ses unsurundan ibaret olduğu görüşündedir. Güzel bir Halk Türkçesiyle toplumu, insanı anlatan şiirin peşindeki Yüce, gerçek bir Türkçe sevdalıdır. “Dil Savaşları” başlıklı şiirinde teşhis ederek karşısına aldığı Türkçeye “Sevgili güzel dilim” sözleriyle seslenir. Dile yüzyıllardır yerleşmiş Arapça, Farsça kelimelere karşıdır. “Fesli sarıklı, agelli, kara çarşaflı sözcükler” diye nitelediği Osmanlıcaya mal olmuş kelimeler için “Osmanlıca sözcükler / Tut kulaklarından at dışarı / Geldikleri yere gitsinler” ifadelerini kullanır. Batı’dan, Doğu’dan gelerek Türkçeye karışmış yabancı kelimeleri “Salyangoz gibi sümüklü / Yengeç gibi eğri büğrü sözcükler” sözleriyle tiksindirici bulan şair, bunların yerine büyük bir övgüyle methederek sevimli bulduğu öz Türkçeyi sahiplenir.

“Selam sana Türkçem
Sevgiler sevdalar sana
Güzeller güzeli dilim
Türkülerimin anası

Toprağım ekinim uygarlığım
Dört mevsim şiir açan çiçeğim
Sensiz sılam gurbet olur
Üzülür Cumhuriyetim” (Necdet 2000, 498).

5.9. Cemal Süreya:

Ali Yüce’den başka Türkçenin halka dönük yüzüne sevgiyle bakan şairler zümresinin önemli üyelerinden biri de Cemal Süreya’dır. Türkçe sevgisini dil-millet ilişkisi ekseninde millî kültürü önceleyen bir şuurla aşılama, Cemal Süreya’nın çok önemseydiği bir amaçtır. Nitekim “Yunus ki Sütdeşleriyle Türkçenin...” adını verdiği 96 mısralık şiirinde, daha metnin adında başlamak üzere bu amacın izlerine rastlanır. Süreya, bu şiirinde II. Yeni hareketinin temel imge kurma ve söyleyiş prensiplerine bağlı kalmakla beraber yıllar önce şiir dili hakkında beyan ettiği önceki görüşlerinden farklı bir temayül gösterir. 1956’da kaleme aldığı, II. Yeni şiir hareketinin de poetiği sayılabilecek “Folklor Şiire Düşman” başlıklı yazısında “Çağdaş şiir geldi kelimeye dayandı” sözleriyle şiirde kelimenin kazandığı anlama işaret etmiş; Halk şiiri dilinde görülen deyim gibi folklorik unsurları dönemin şiir sanatı için önemli bir sorun olarak görmüştür. Ne var ki yıllar sonra bu görüşü değiştirecektir. Nitekim şair, 1969’da yazdığı

“Yunus Ki Sütdeşleriyle Türkçenin...” başlıklı şiirinde Türkçeyi Halk dilinde olduğu gibi kullanan Yunus Emre’den başka Koroğlu, Dadaloğlu ve Bayburtlu Zihni’nin şiir dilini örnek göstererek Halk edebiyatı şiir diline mal olmuş folklorik unsurlarla beslenen sade ve yalın Türkçeyi yüceltir. Cemal Süreya, Halk şiirinin bu önemli temsilcilerinden sosyal çevre hakkındaki duyarlılıkları ve Türkçeye katkılarından dolayı gururla söz eder.

*“Sen ki şu kısıcak hayatında
Sevdiğin kelimeleri
Bir gün bile düşürmedin kalbinden
Yarana bastığın o büyüğü deymi”*

mısraları ile Halk diline olan sıcak ilgisini hissettiren şair, esasen meseleye bir millî dil bilinciyle yaklaşır. Süreya’nın dil şuuru ve Türkçe sevgisi şiirin sonunda yer alan “*Sen işte bunlarla bildin Türkçeyi / Bunlarla / Gelen giden obayı sevdi*” (Süreya, 2008: 95) mısralarında daha da belirgindir.

5.10. Mehmet Kıyat:

Türkçeyi şiirin konusu haline getiren bir başka şair de aynı zamanda ressam olan Mehmet Kıyat’tır. Kıyat, Necati Cumalı’nın ifadesiyle “pürüzsüz, sağlam bir deyiş ustalığı, simgelerinin zenginliğiyle dikkati çeken bir şair”dir. Kırtan fazla şiir kitabı bulunan Kıyat’ın şiirleri özgün olduğu kadar imge ağırlıklıdır. Çeşitli toplumsal konuları toplumcu gerçekçi bir duyarlılıkla işleyen şiirlerine yalın ve içten bir söyleyiş egemendir. Hemen bütün şiirlerinde ilk dikkati çeken husus, şairin ülkesine, halkına ve diline olan tutkusu ve samimi bağlılığıdır. Mehmet Kıyat, “Türkçe” başlıklı şiirinde Türkçenin hakikatleri dile getirme konusunda sahip olduğu ifade gücünü, dış tabiat unsurlarından bazı dikkatleri örnek göstererek anlatır.

*“Bir güvercin suya eğilir gibi,
Bir geyik koşar gibi aydınlığa,
Göl, güneşi tutar gibi karnında
Vurur karanlığa güzel Türkçemiz,
Vurur ve aydınlatır”* (Kıyat, 1982: 36).

Bu şiirde anlatılan özne konumundaki “güvercin”in büyük bir iştihakla suya yönelişi, bir “göl”ün yakaladığı güneşi kendinde tutma arzusu ve bir “geyik”in fark ettiği aydınlıkla buluşmaya koşuşu ile Türkçenin cehaleti giderme hedefi ve gerçekleri gün yüzüne çıkarmaya dönük hayatı anlamlandırma başarısı arasında benzer bir ilişki kurulmuştur.

5.11. Diğerleri:

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde aşk, doğa, bireysel duygu ve düşünceler gibi yaygın konulardan başka Türkçe sevgisi, yoğun olarak işlenen başlıca temalardan biridir. Türkçeyi tema edinen metinler, genellikle dilin anlam ve önemini, tarih boyunca yaşadığı sorunları vatan, millet ve tarih kavramlarıyla ilişkilendirerek verir. Dil, ilişkili olduğu millî-kültürel kavramlara ve toplumun ona bakış açısına göre değer kazanır. Zira “Bir şeyin değeri, ona bakana bağlıdır” (Kaplan, 1982: 58). Türkçeye millî bir değer olarak bakan Faruk Nafiz Çamlıbel, “Ana Dili” şiirinde “*Hangi sözlerle ninem, gönülünü açmışsa bana / Ben o sözlerle gönül vermedeyim sevgilime*” derken, anadilinin önemini; Türkçenin sade, yalın bir Halk diline yaslanması gerektiğini vurgular.

İbrahim Zeki Burdurlu’nun “Türkçem” başlıklı şiirinde ve Asaf Halet Çelebi’nin de “İstanbul’unun Dili”nde yine ‘ana dil’e övgü, Türkçenin ifade gücüne beslenen hayranlık duygusu vardır.

Türk dilinin asıl kimliğini “Türkün eşsiz şairi” diye sözünü ettiği Yunus Emre’nin şiirinde arayan Behçet Kemal Çağlar, “Yunus Emre Karaman’da” adlı şiirinde “*Bağrı yankı Türkçeye onunla düştü cemre*” dizesiyle halk dilini över. Çağlar, “Türk Dili” şiirinde her ananın yavrusuna üç süt verdiğini; bunlardan kırmızısını karnındayken,

bembeyazını bağrında iken, görünmez olanını ise yanında iken verdiğini; ancak ilk ikisiyle yavrunun can, ten ve beden kazanırken; “ana dili” denilen üçüncüsüyle de ruhun beslendiğini belirtir.

Türkçe, pek çok şairin şiirinde hamuru sevgi ile yoğrulan yüksek bir övgüyle yüceltilirken ondaki ifade gücünün üstünlüğüne ve söz varlığının yetkinliğine işaret eden çeşitli benzetmelerden yararlanılarak sunulmuştur. İ. Hakkı Talas’ın “Güzel Türkçem” başlıklı şiirinde Türk dilinin belagat ve fesahatinden gelen etkileyiciliği, “Sözün kılıçtan keskin, / Gücün şimşekten çetin, / Dile gelir nefret, kin, / En açık beyan sensin. // Tarihimî nakleden, / Zafere uçup giden, / Millete yol gösteren, / Ruhuma uyan sensin” sözleriyle ifade edilir. Burada sözü “kılıçtan keskin”, gücü “şimşekten çetin” olarak tasvir edilen Türkçe, Mehmet Zeki Akdağ’ın şiirinde “gönül kuşu” ve Namık Gökçay’ın şiirinde “*kırdaki kekik kokusu, bahçede lâl*” olarak betimlenir. Aynı dil, Mustafa Cemil Uğurlu’nun şiirinde “*türkülerin ses yurdu*”; İbrahim Minnetoğlu’nun şiirinde “*ana sütü / bal çanağı*” ve Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın şiirinde ise “*ses bayrağı*”dır.

6. Sonuç

Dil, insanlar arası ilişkilerde bireylere ve toplumlara aracılık eden bir iletişim aracı, aynı toplumun fertleri arasında belli değerlerde ortaklaşmayı sağlayan bildirişim sistemi ve her türlü tarihsel / kültürel mirasın geleceğe taşınmasında etkin bir vasıta. Millî şuurun en kuvvetli kaynağı olarak kabul edilen dilin, yeryüzünde yaşayan bütün topluluklar için üstün bir anlam ve önemi vardır. Türkçe, Türk milleti için bağımsızlığın da sembolüdür. II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde Türkçeye gönül vermiş, şiirlerini konuştukları Türkçenin güzelliğine methiye yapmış şairler, sevgide ve dilin yarını ile ilgili arzularında ortaklardır. Onların başta gelen temennileri, Türkçenin yabancı kelimelerin istilasından kurtulması, konuşmada ve yazmada özensizliğin getirdiği dil yozlaşmasının önüne geçilmesi, böylece dilin kendi köklerine kavuşarak derin bir nefes almasının sağlanmasıdır. Bu yolda gösterilecek başarı, yeni neslin Türkçeyi güzel ve etkili konuşmasını sağlayacak, yazma becerisini geliştirecek ve böylece kendi diline her bakımdan hâkim olmasını temin edecektir. Aksi halde dilini benimsemeyen ve sahiplenmeyen milletler, başka toplumların kültürel etkilerine maruz kalmaktan ve zamanla millî hassasiyetler bağlamında zayıflamaktan; daha da ötesi istiklal ve istikballerini kaybederek yok olmaktan kurtulamazlar.

II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde Türkçeyi sorunlarıyla birlikte şiire konu edinen şairler, millî ve vatanî hassasiyetleri bakımından duyarlı sanatçılardır. Hemen hepsi de Türkçeye yazdıkları övgü dolu manzumelerle sahip çıkmış ve Yahya Kemal’in “Türkçe ağzımda annemin sütü gibidir” ifadesindeki sevgi, tutku, temizlik ve soyluluğu özümseyerek yüceltmişlerdir. Türkçeye duyulan sevgi şiirlerde “ses sancağı”, “bal çanağı”, “dert ortağı”, “ana sütü”, “söz hüneri”, “gönül kuşu”, “bülbul sesi” gibi benzetmelerde ifadesini bulmuştur. Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin en verimli şairlerinden Fazıl Hüsnü Dağlarca, bu söz ve sıfatlara en üst perdeden hâkim bir deyişle “ses bayrağı”nı ekleyerek Türkçeye ne derece âşık olduğunu göstermiştir. Dağlarca’nın “Türkçe Katında Yaşamak” şiiri, yazıldığı dönemde büyük yankılar uyandırmış; Türkçenin sevilmesi ve sahiplenilmesi yolunda farkındalık yaratmaya ve toplumda bir dil bilincinin yerleşmesine önemli ölçüde hizmet etmiştir.

Kaynakça

ARPA, Yasemin (2010), *Dağlarca ile*, İstanbul: Yazı Kitap Yayınevi.

AYDOĞAN, Bedri (2010), “Mehmet Emin Yurdakul’un Çocuk Şiirleri”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 19, S. 2: 120-146.

BANARLI, Nihat Sami (1978), *Türkçenin Sırları*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

- BAYMUR, Feriha (1987), *Cumhuriyet Dönemi Eğitimcileri*, Ankara: UNESCO Milli Kom. Yay.
- BEYATLI, Yahya Kemal (1971), *Edebiyata Dair*, İstanbul: Fetih Cemiyeti Yayınları.
- DAĞLARCA, Fazıl Hüsnü (1959), "Türkçem Benim Ses Bayrağım"-*Türk Dil Kurumu Koçaklaması (1951?)*, [Bütün Şiirleri 24: Türkçem Benim Ses Bayrağım-Türk Dil Kurumu Koçaklaması], İstanbul: Doğan Kitap Yayınları.
- DEMİRCAN, Ahmet (2007), "Dillerin Sınıflandırılması ve Türkçenin Dünya Dilleri Arasındaki Yeri" (<http://www.edebiyatdersi.net>; ET: 15.05.2018).
- DİNÇER, Fatma (2007), *Kâzım Nami Duru Hayatı, Eserleri ve Türkçe Öğretimine Katkıları*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara. Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi.
- DURU, Kâzım Nami (1925), *Türkçe Oku, Türkçe Yaz*, İstanbul: Matbaa-i Amire.
- ERCİLASUN, A. Bican (2006), *Başlangıçtan 20. Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Ankara: Akçağ Yay.
- ERCİLASUN, A. Bican (2013), "Türkçenin Dünya Dilleri Arasındaki Yeri", *Dil Araştırmaları*, S.: 12: 17-22.
- ERGİN, Muharrem (1985). *Türk Dil Bilgisi (Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyat Bölümleri İçin)*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- ERGÜN, Mustafa (1996), *İkinci Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914)*, Ankara: Ocak Y.
- GÖÇER, Ali (2010), "Türkçe İçin Kanatlanmış Güzel Söz ve Şiirler", *Türk Dili*, No.598: 153-156.
- GÖKÇAY, Namık (1970), *Açık Hava*, İstanbul: Eskin Matbaası.
- GÜNEŞ, İhsan (2001), *Türk parlamento Tarihi: TBMM V. Dönem (1935-1939)*. C.II. Ankara: TBMM Basımevi.
- HACIEMİNOĞLU, Necmeddin (1978), *Türkçenin Karanlık Günleri*, İstanbul: İrfan Yayınevi.
- KARAKOÇ, Ercan (2002), *Atatürk'ün Dış Türkler Politikası*, İstanbul: IQ Kültür-Sanat Yayın.
- KAPLAN, Mehmet (1982), *Kültür ve Dil*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- KIYAT, Mehmet (1982), *Yazılan*, İstanbul: Yazko.
- KONAL, Tarık (2014), *Bize Öz Türkçe Yazarır*, İstanbul: Cinius Yayınları.
- KTB Yayınlar Dairesi Başkanlığı (2002), *Türkçenin Dünü, Bugünü, Yarını (Uluslararası Bilgi Şöleni-Bildiriler)*, Ankara: KTB Yayınları.
- NECDET, Ahmet (2000), *Yahya Kemal'den Günümüze Tematik Türk Şiiri Antolojisi*, İstanbul: Papirüs Kitabevi.
- OKAY, Orhan (1992), "Yirminci Yüzyılın Başından Cumhuriyete Yeni Türk Şiiri (1900-1923)", *Türk Dili / Çağdaş Türk Şiiri Özel Sayısı*, Ankara: 415-565.
- ÖMER SEYFETTİN (1914), "Mehmet Emin", *Türk Yurdu*, C.: 4: 321-322.
- ÖMER SEYFETTİN (1914), "Türkçeye Karşı Enderûnce", *Türk Sözü*, S.4: 25-27.
- SALİHOĞLU, Mehmet (1974), "Türkçem Benim", *Türk Dili*, S.276: 713.
- SÜREYA, Cemal (2008), *Sevda Sözleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ŞAHİN, Leyla (2014), *Cemal Süreya'da Dağlarca*, İstanbul: Kaynak Yayınevi.
- ŞANLI, Cevdet (2000), "Türk Dilinin Tarihi Gelişimi Çerçevesinde Edebiyatımız", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı:14: 21-33.
- TANSEL, Fevziye Abdullah (1977), *Ziya Gökalp Külliyyatı I, Şiirler ve Halk Masalları*, Ankara: TTK Yayınları.
- TANSEL, Fevziye Abdullah (1969), *Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri- I Şiirler*, Ankara: TTK
- TEKİN, Talat (1976), "Altay Dilleri Teorisi", *Türk Dünyası El Kitabı*, Ankara: TKAE Yay.: 118-130.
- TÜRK YURDU (1996), "Türkçeyi Sevmek İsteyenler için Bir Rehber" *Türk Yurdu*, S. 106: 14- 16.
- Türkçe Sözlük* (1998), Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- UZUN, N. Engin (2012), "Türkçenin Dünya Dilleri Arasındaki Yeri Üzerine", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, C.19, S.2: 115-134.
- YAKIN, Aziz (1997), "Dil Bilgisi ve Dil Bilimi Terimleri Sözlükleri", *Türk Dili*, S.548, Ankara: TDK
- YURDAKUL, Mehmet Emin (2007), *Türkçe Şiirler* (Haz: Hasan Kolcu - Fatih Kıran), İstanbul: Çağrı Yayınları.
- YÜCE, Ali (2004), "Yeni Bir Eskiçi", *Müdafa-i Hukuk Dergisi*, S.70: 13.